میتۆدی باشە و خراپە …2… غەمگین بۆڕی

بەشی دووەم

ئەمجۆرە گوتارە کە دەق بە پێوەری باشە و خراپە هەڵدەسەنگێنرێت، ئەوە نە هیچ بەهایەك بۆ کاری ڕەخنەسازیی دەهێڵێتەوە، نە حورمەتێکیش بۆ بەهای دەق. ئەمجۆرە زمانەی بنووسیش کە گوتارەکەی پێ نووسیوە لە هەناوی هەمان میتۆدی خراپەوە هاتۆتە بوون. ئەمجۆرە گوتارانە لە خزمەت ئەو سیستەمە دەکات کە دەشێت بە سیستەمی سڕینەوە ناوی بهێنین، کە ئامانج لەو سیستەمە هەتکردنی زمانی ڕەخنە و ئەدەبی کوردییە و هەمیش خزمەتکردنە بە زمانی ڕاگەیاندنەکانی حزب و گوتارەکانی ئاینی لە ڕۆژی هەینیدا. ئەوەیش دەگەڕێتەوە بۆ ئەزموونی کاری ڕۆژنامەگەریی بنووس کە لە ڕۆژنامەی (هەولێر) بەناوی (ئارام کێشکی)یەوە کاری هەواڵنووسین و ڕاڤەکردنی کتێب و ڕاپۆرتنووسین دەکات.**
ئەمجۆرە نووسینانەیش درێژکراوەی هەمان ئەزموونن، وەلێ بە قەبارەی زیاتر و خەسارکردنی لاپەڕەی زیاتر. هەروەها لە قالبدانی چەندان هەواڵ و بابەت و ڕاڤەکردنی کتێب لە قاوغی هەمان گوتاری سواو و گوتراوی پێشوەختە. ئەگەر سەیری کۆی نووسینەکانی بنووس بکەین دەگەینە ئەو حەقیقەتەی کە لە کۆی نووسینەکانیدا ناگەین بە شتێکی تازە.

واتە وەك خوێنەرێك وەبەر بۆچوونێکی تازە و دیوێکی شاراوەی دەقەکانی شاعیرێکمان نیشان نادات. لێرەدا بە پێویستی دەزانم بپرسم، ئایا لەم نووسینەدا کام میتۆدی تازەی ئەدەبیاتت بەکار هێناوە؟ ئاخر میتۆد بەر لەوەی پرۆژەی نووسین بێت، پرۆژەی بیرکردنەوە و خوێندنەوەی جددییە. ئایا بەو جۆرە میتۆدە خوێنەر دەتوانێت بیر لەو چەمکانە بکاتەوە؟ ئاخر ئەوە هێزی میتۆدە وامان لێ دەکات زیاتر بیربکەینەوە و بۆ هەر پەڕەگرافێك زیاتر قووڵ ببینەوە و بۆ هەر چەمکێکیش زیاتر بگەڕێن. ئایا بنووس لەم گوتارە سواوەیدا ئەوەی کردووە؟ ئایا ئەمجۆرە نووسینە جگە لە دروستکردنی وەهمی شاعیرێکی دیکە و دروستکردنی درۆی ڕووت، چی بە خوێنەران بەخشیوە؟

ئایا نووسین دەبێت لە پێناوی نووسین بێت، یان لە پێناوی زمان و

بیرکردنەوە؟ نووسەر دەبێت ئامانجی یەکەمی زمان بێت و لە ڕێگەی هزری زمانەوە قووڵ ببێتەوە و ئازاد بێت، دواتریش وەبەر شتی تازە بکەوێت و ئەزموونیان بکات، نەوەك ئامانجی تەنیا نووسین بێت لە پێناوی نووسین. ئەمجۆرە لە زمانی نووسین، زمانێکی پەرش و بڵاوە و خۆی بە هەموو شتێکدا دەدات و باسی هەموو شتێکیش دەکات، وەلێ لە کۆتاییدا خوێنەری هۆشیار هیچی لەلا بەجێنامینێت. واتە گوتارێکە هەموو گوتراوی ئامادە و پێشوەختەی تێ دەئاخرێت و هیچ ناڵێت شیاوی گوتن بێت،چونکە ئەمجۆرە گوتارە لە ڕوخساردا وادیارە هەمووشتێك دەڵێت، کەچی هیچیش ناڵێت. چۆن ئەمجۆرە نووسینە باسی هەموو شتێك دەکات تەنیا بابەتی بەرباس نەبێت، یان باسی هەموو شتێك دەکات و حەقی تەواو بە هیچیشیان نادات.

چۆن ئەمجۆرە زمانە درێژکراوەی فیکری زمانی کادیرانی حزبە، ئەو زمانەی کە هێندەی ئامانجی ئیهانەکردنی بەرانبەرە، هێندە ئامانجی دامەزراندنی بنەمایەکی ڕەخنەیی نییە. ئەمجۆرە زمانە هێندەی لە گوتارێکی هەڕەشەکردن نزیك دەبێتەوە، هێندە گوتارێکی ئەدەبیی نییە. ئایا لە کوێی گوتاری ئەدەبیاتی دونیادا هەبووە، ڕەخنەگرێکی ئەدەبی جنێو و هەڕەشە لە نووسەری دەق بکات؟ ئایا ئەوە هەمان فیکری گوتاری سیاسیی کوردی و ئایینی نییە؟ ئەگەر نییە دەکرێت بنووس پێمان بڵێت: چییە؟ گوتاری ئێستای سیاسەتی کوردی، هێندەی گوتارێکی تێکدەر و ڕووخێنەر و تۆمەت دروستکردنە، هێندە گوتارێکی بنیاتنەرانە و پاك نییە. بنووس ئێستایش بە فیکرەیەکی سواوەوە بە میتۆدی باش و خراپ دەق هەڵدەسەنگێنێت.

لێرەدا دەپرسم، ئایا هەڵسەنگاندنی دەقە بەمجۆرە لە ئەدەبیاتی کوردیدا نیوسەدە زیاترە کاری پێ دەکرێت؟ ئایا دەکرێت ئاماژە بەو میتۆدە بدەیت کە بەو میتۆدە دەقەکانت هەڵسەنگاندبێت؟ ئایا بەجددی بڕوات بە زانستی ڕەخنەسازیی هەیە؟ ئایا میتۆد بەلای تۆوە چییە و چۆن کاری پێدەکەیت؟ ئایا ئەوە کاری چی ڕەخنەگرێکە ڕێنمایی ئەدەبی دەر بکات؟ ئایا لە دونیای ئەدەبیاتدا، شتێك هەیە بەناوی ڕەخنەیی ڕێنمایی؟ بنووسێك کە ساڵانە کتێب دەخاتە ناو کتێبخانەی کوردییەوە، دەلوێت بە نووسەرێك بڵێت بیرنەکەرەوە و دواتریش ڕاڤە لەبارەی شیعرییەکانیەوە بکات؟ ئەگەر پرۆسەی بیرکردنەوە بوونی نەبێت، ئایا بوونی دەق لە کوێدایە؟ ئایا دروستە لەبارەی (دەقی شاعیری بیرنەکەرەوەوە).
(2) بنووسین؟ ئاخر دەبێت بەر لە نووسین بزانین هەموو دەقێك بە پرۆسەی بیرکردنەوەدا تێدەپەڕێت و هیچ دەقێك بەدەر نییە لە

بیرکردنەوە. بنووس نووسیویەتی: " پێویستمان بە نەریتی ڕەخنەییە بۆ خوێندنەوەی شیعری کوردی و دەستبخەینە سەر ئەو کۆپیکارییە هەڵەیەی…"

(3) ئایا دەکرێت بزانین نەریتی ڕەخنەیی چییە؟ ئەگەر کەسێك ساڵانێك خۆی بە کاری ڕەخنەییەوە هەڵواسیبێت، ناشێت چەمکێك بەبێ بیرکردنەوە و قووڵبوونەوە لێی فڕێ بداتە ناو نووسینەوە! ئەگەر مەبەست لە کولتووری ڕەخنەیی بێت، ئەوا جیاوازە لە نەریتی ڕەخنەیی… ئایا لە نێوان پەیڤی نەریت و کولتووردا جیاوازیی دەکەیت، یان هەردووکیان هاوواتان؟ ئایا هەر بەڕاست لەلای تۆ نەریت چییە؟ ئایا هەر بەڕاست نەریت کولتوورە؟ ئایا چۆن لە نەریت تێگەیشتوویت؟ ئایا دەتەوێت بە "نەریتی ڕەخنەیی" چی بڵێیت؟

هەر لەسەر ئەو ڕستەیەدا دەوەستم. بنووس هەردووك وشەی " کاریگەریی" و "کۆپیکاریی" تێکەڵ دەکات. ئایا ئەوانە لە ڕووی چەمك و چییەتییەوە یەك مانایان هەیە؟ دواتر ئەگەر پێوەرێك لەم نێوەندەدا هەبێت و زانستی بێت، تیۆری کاریگەریی و زانستی دەقئاوێزانییە. ئایا لێرەدا زانستی دەقئاوێزانی بوونی نییە؟ ئەرێ زانستی دەقئاوێزانی بەلای بنووسەوە مانای هەیە و چی دەگەیەنێت؟ ئایا بنووس چۆن لە چەمکی کاریگەریی تێگەیشتووە؟ ئایا کاریگەریی بە وشەیەك یان بابەتێك ڕوودەدات؟ ئایا دەتوانین بە شاعیرێك بڵێین ئەو بابەتەت لەم شاعیرە بردووە و تۆ لە ژێر کاریگەری ئەودا دەنووسیت؟ ئایا بابەت دەبێتە موڵکی یەك شاعیر؟ ئایا کاریگەریی لە ڕێگەی بابەت و وشەوەیە، یان لە ڕێگەی زمان و ڕستەچنینەوەیە؟
با سەیری ئەو رستەیەش بکەین و دواتر لە بارەیەوە بپرسین: " ئەوەی دەقەکانی ڕامبۆ و بۆدلێر و مالارمێی بە ئێمە گەیاندووە، قەتیسبوون نەبووە لە مێژوویەکی دیاریکراودا."

(4) ئایا دەکرێت ئاماژە بە سەرچاوەی شیعرەکانی ئەو شاعیرانە بکەیت، یان مەبەستتە بە خوێنەران بڵێیت: ئەوانەیش دەناسیت؟ ئەگەر مەبەستت تەنیا ناو ڕێزکردنی ئەو شاعیرانە نییە، بفەرموو چەندان کۆپلە لە شیعرەکانی شاعیر (مالارمێ) مان بۆ بنووسە. ئایا بە شیعری مالارمێ ئاشنایت، یان ئەوەتە بە تەنیا بەناوی مالارمێ؟ ئایا کامە کتێبی شیعری مالارمێت خوێندۆتەوە؟ ئایا کامە کتێبی شیعری مالارمێ کراوە بە کوردی؟ بنووسی بەڕێز هەر بەوەش نەوەستاوە، چونکە ئەو دەیەوێت هەموو شتێك بئاخنێتە ناو نووسینەکەیەوە بۆ ئەوەی قەبارەی نووسینەکە گەورە ببێت و لاپەڕەی زیاتر خەسار بکات. هەر بۆیەش زۆربەی پێشەکیی گوتارەکانی گوتراوی ئامادەن و سواون و بەردەوام

لە کۆڕ و سیمینار و بابەتی بڵاوکراوە و نووسینی ئەدەبی کوردیدا دووپات دەبنەوە. ئەگەر سەیری ئەم پەڕەگرافەی بکەیت زیاتر ئەو گوتراوەمان بۆ ڕوونتر دەبێتەوە. ” ئەگەر لە ئەزموونەکانی شیعری کوردی وردبینەوە، لە شاعیرانی کلاسیکەوە تا ڕوانگە و شاعیرانی دوای ڕاپەڕین، هیچ کام لەم شاعیرانە بە شێوەیەکی دروست و بەدیدێکی ڕەخنەیی فراوانەوە دەقەکانیان هەڵنەسەنگێنراوە.”

(5) ئایا ئەوە قسەی ڕەخنەگرێکە کە ساڵانە چەندان کتێب بە ناوی ڕەخنەی ئەدەبییەوە بخاتە ناو کتێبخانەی کوردییەوە؟ ئایا ئەوە جگە لە گوتراوێکی سواو و چەندانبارەی ناو ئەدەبیاتی کوردی چیترە؟ ئایا ئەوە قسەی هەموو خوێنەرێکی شیعریی نییە؟ ئایا شتێکی تازە لەم پەڕەگرافەدا هەیە و خوێنەر بۆ یەکەمجاریی بێت بیخوێنێتەوە؟ ئایا بنووس دەیەوێت چی بڵێت و تازە بێت؟ ئایا بەجددی ئەوە لۆژیکی زمان و فیکری ئەدەبیاتە کە ئەو شتانە بەردەوام بڵێتەوە کە بە بەردەوامی گوتراون، یان ئەوە لۆژیکی خودی ئایینەکانە؟ هەروەتریش، ئەگەر ئەم گوتراوە سواوەیش وەرگرین بەدەر نییە لە پرسیارکردن. ئایا قسەکردن بەم شێوە ڕەهاییە بۆ کاری ڕەخنەگریی دروستە؟ ئایا ئەگەر شاعیرێك لە گروپی (ڕوانگە) وەرگرین، بۆ نموونە: (شێرکۆ بێکەس)، ئایا بەدیدێکی ڕەخنەیی دەقەکانی تا ئێستایش هەڵنەسەنگێنراون؟ ئایا کام شاعیری کورد هەیە، هێندەی شیرکۆ بێکەس دەقەکانی بەر ڕەخنە ئەدەبی و دیدی جیاواز کەوتبێت؟ ئایا ئەوە جگە لە قسەفڕێدان چیترە؟ بنووس لەبەر ئەوەی مۆدێلی باش و خراپ بەکاردەهێنێت و خاوەن دیدگەیەکی ڕەخنەیی قووڵ نییە و ناتوانێت لەناو چەمکەکاندا بیر بکاتەوە، بۆیە ڕووکەشانە سەیری دەق دەکات و لە گوتارێکدا سەدانجار گوتراوە سواوەکان دووبارە و دووبارە دەکاتەوە. نووسەر و ڕەحنەگری ئێرانی (ڕەزا بەراهەنی) لە کتێبی (خولیای نووسین) دا دەڵێت: ” ئەو کەسانەی کە نووسەران بە دووبەش دادەنێن و دەڵێن: نووسەرانی ڕەشبین و گەشبین، زەبوونترین و بەدڕەوشترین خەڵکی ڕۆژگارن. دەبێت ئەو جۆرە کەسانە لەسەر ئاخوڕی ئەخلاق ببەستییەوە، تاکوو دەست بکەن بە کاوێژی چاکە و خراپە” .(6).